

A magyarországi gyógyszerészképzés fejlődéséről különös tekintettel Kecskemétre

LORAND NÁNDOR ES TÓTHNÉ SEBŐK ESZTER

A Gyógyszerészi Közlöny 1886. október 2-i számában írta *dr. Muraközi Károly* egyik cikkének bevezetőjében [5]:

„... Ha a gyógyszerészet múltját akarjuk felkeresni, visszafelé irányuló nyomozásunk közben bizonyos pontig eljutva, elveszítjük a fonalat és oly tönkkelgbe jutunk, ahol többé az önálló gyógyszerészet nem létezik...”

A gyógyszerészet keletkezésének időpontja azért nem határozható meg pontosabban, mert kialakulása, különválása hosszantartó lassú fejlődés eredménye.

„... A párizsi orvosi fakultás már 1271-ben eltiltott minden Herbáriust és Apothecariust a belgyógyászati gyakorlásától, elérkeztünk tehát azon időhöz, hol már határozott a két szak teljes megválása. A törvény jelöl immár két külön egyént, kik a két tudományágot képviseljük...”

— Írta fejtegetései további során Muraközy [6]. Hazánkban 1727-ben jelent meg egy pozsonyi rendelet, mely kimondja, hogy

„a patikusok az orvosok által vizsga alá vétessenek, meg eskettessenek és a patikák megvizsgáltassanak”.

Ennek a rendeletnek gyógyszerészi körökben sokféle ellenszenvet kiváltó hatását jól szemlélteti *dr. Murányi* főorvos tanulmányának az a része, mely *Gregori János* gyógyszerész-orvos történetéről szól [4]. Többek között ezt olvashatjuk benne:

„... olyat, aki már hosszú évek óta űzi a patikusok nemes mesterségét, s a betegek kezelését is ellátta Kalocsa nemes városában, bizottság vallassa ki nem csekély tudományáról, ez ellen egész önérzetével tiltakozott...”

Ezért tehát nagy protektorához fordult inkább orvosi diplomáért és a kalocsai érsek ajánló levelével zsebében elment Prágába, hogy orvosi diplomáját is ott megszerezze.

Sok hazánkfia tanult abban az időben külföldön, ami nem annyira divat, mint inkább kényszerűség volt, mert jelentősebb tudományra idehaza nemigen lehetett szert tenni. Erről tanúskodik többek között *Bíró Matolch Pál* *apothecarios* kérvénye is, melyet 1731-ben nyújtott be a kecskeméti városi tanácsshoz. Megtudhatjuk belőle többek között, hogy akkoriban több alföldi városban szokás volt külföldre küldeni anyagi támogatással a tanulni vágyó orvos vagy gyógyszerész jelöltet. Ellenszolgáltatásként viszont arra kötelezték őket, hogy ott telepedjenek le és ott folytassák praxisukat, ahol ilyen anyagi támogatást kaptak. Kérvényéből az is kitűnik, hogy nem csak a tanulni vágyó egyénnék, hanem a köznek is érdeke fűződött ahhoz, hogy minél képzetebbek legyenek azok, akik a lakosság egészségével, gyógyításával foglalkoznak. Ez a szemlélet természetesen még napjainkban is érvényes. *A gyógyszerészet mindenkori helyzetének, a társadalomban betöltött szerepének és megbecsülésének egyik lényeges tényezője, hogy milyen szintű kiképzésben részesülnek ennek a hivatásnak gyakorlói, művelői.*

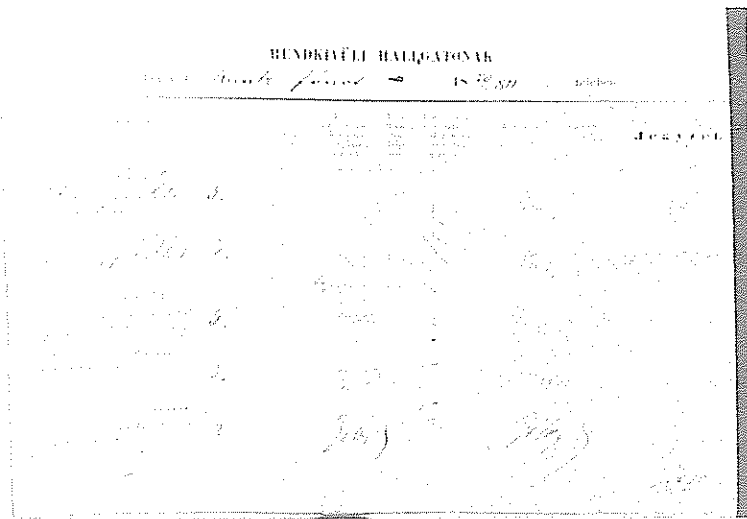
A XVIII. század gazdag természettudományos felfedezései világszerte döntő kihatással voltak az orvostudomány és a gyógyszerészet fejlődésére is. Hazánk közegészségügyére ezidőben legnagyobb hatással a magyar királyi helytartó-

tanács létrehozása, különösen ennek 1738-ban életre hívott egészségügyi bizottsága, valamint a nagyszombati egyetem orvosi karának megszervezése volt. 1770-ig a magyar gyógyszerészképzés csak gyógyszerházakban történt. Mária Terézia idejében, az 1769-ben felállított nagyszombati egyetemen foglalkoztak hazánkban először az orvosi karon gyógyszerészek képzésével is, így azok vizsgáztatására is itt került sor. Itt adták ki 1771-ben az első „magister pharmaciae” oklevelet, majd a következő évben már heten nyertek ugyanítt gyógyszerészi diplomát [7].

Amikor 1770-ben Mária Terézia először rendelte el, hogy hazánkban a gyógyszerészek az egyetemen kötelesek vizsgát is tenni, a szükséges előképzettséget ez a rendelet még nem határozta meg [3].

(Különbösen is a rendelkezéssel szemben jelentős passzív ellenállás mutatkozott és az idősebb, régebben működő gyógyszerészek közül többen felmentést is kaptak a vizsga letétele alól, ha nem is olyan formában, amint azt Gregori esetében láttuk.)

A mintegy negyed századdal később megjelent *Ratio Educationis* is csak azt kívánta meg a gyógyszerészi pályára lépő ifjútól, hogy tudjon annyit latinul, amennyi az előadások megértéséhez szükséges, bár külön tanszékük sem volt a gyógyszerészeknek. Még az 1800-as évek második felében is joggal írt elkésredett hangon a kor krónikása, *Schödy Sándor* a gyógyszerészhallgatók egyetemi hontalanságáról, „páriaserű helyzetéről”, mert csak „rendkívüli hallgatók”-ként iratkozhattak be az egyetemre (1. ábra). *Muraközy* pedig a már idézett cikkében így ír [5]:

1. ábra. A gyógyszerész hallgatók az egyetemen csak mint rendkívüli hallgatók tanulhattak még 1879–80-ban is. Az anyakönyvi lapon Than Károly, Lengyel és Balogh professzorok aláírásai.

„... Hogy a gyógyszerészetet ápolására a helyes út nincs megtalálva, azt vonja maga után, hogy ezen ág fejletlen maradt... Az orvostudományok naponta újabb vívmányokkal lépnek az emberiség elé, mert e tudomány már annyira fejlődött, hogy számtalan részre osztva ma mindenben teljesen szakképzett számos munkásai bűvarkodnak, hogy azt még inkább fejlesszék...” [5].

Ugyancsak egy kortárs feljegyzéseiből sikerült értékes adatokhoz jutnunk. *Katona József* jeles kecskeméti gyógyszerész naplója ugyanis színes önéletrajzán kívül érdekes adatokat tartalmaz éppen az ő idejében megreformált gyógyszerészképzésről is [8]. Az akkor létesített gyógyszerészgyakornoki tanfolyamról, mint annak egyik első hallgatója a következőket írja:

.... Alig fejeztem be tehát a hatodik osztályt, vizsga után pár hét múlva, 1885 júniusában már beálltam a gyógytárba gyakornoknak."

Az ő esetében ez úgy történt, hogy édesapja vette maga mellé a patikájába. Naplójában pedig így ír tovább *Katona József*:

.... Édes Atyám szigorúan meghagyta a segédeknek, hogy engem foglalkoztassanak, s tanítsanak. Ezek azután úgy iparkodtak végrehajtani a rendelet első részét, hogy ő helyettük is minél többet elvégezzek, tanítani pedig azért sem tanítottak, mert jórésze maga sem tudott..." [8].

Ez utóbbi megjegyzést más források is megerősítik: több gyógyszer-tulajdonos is panaszkodott arról, hogy néhány hónap alatt több segédek kellett hiányos ismeretek és hasznavehetetlenség miatt elbocsátani. Voltak azonban jólképzett, hivatásukat szerető gyógyszerészek is, minden bizonnyal többen, mint a kifogásoltak. Erről *Katona* így ír tovább:

.... Azért mégis voltak segédek, akik nem csak nagy szeretettel, hanem szakismeretükből kifolyó tudással és mindenre kiterjedő figyelemmel foglalkoztak velem... irántuk hálás is voltam mindig. ... 1888 júniusában már készültem a gyakornoki tanfolyamra bizony nem nagy önbizalommal. A gyógyszerészek kiképzésének egy nagy reformját próbálták ki rajtunk. Ekkor létesült az egyetemi évek előkészítőjéül a gyakornoki tanfolyam, s mi voltunk az első cursus hallgatói. Az ország minden részéből felsereglett mintegy 60 gyakornok több-kevesebb készséggel... 1888. június 21-én írt levelében édes Atyám is buzdít, szeretné ha az új rendszer szerint feljuthatnék mindjárt az egyetemre, de ez még akkor csak olyan kívánatos reménynek látszott. Szeptember elején meg volt a vizsgám, ami kitűnően sikerült, s nyomban be is iratkoztam az egyetemre, amit édes Atyám is nagy meglepődéssel vett tudomásul..."

Katona itt arról az 1888-ban életbeléptetett új kiképzési szabályrendeletéről szólt. (2. ábra) amely az első haladó reform volt [1]. Ennek legfőbb újítása, hogy az addigi 4 helyett 6 gimnáziumi osztály elvégzését kívánta meg a pályára lépő ifjútól. A gyakornoki idő végén nem a tisztiorvos előtt — mint eddig —, hanem a budapesti és kolozsvári egyetem székhelyén szervezett állami vizsgabizottság előtt kellett az úgynevezett tirocinális vizsgát letenni. E bizottságok elnöke egyetemi tanár volt. Ez a változás ugrásszerűen megnövelte a szakmai követelményeket: emiatt vált szükségessé a „cursus” néven említett 3 hónapos gyakornoki iskola megszervezése. Az ezen való részvétel ugyan fakultatív volt, de léte pótolta az oktató-főnökök által elmulasztottakat. A követelmények és a teljesítmények közötti jelentős különbség volt egyik oka annak, hogy rövidesen bírálni kezdték a rendeletet [27] (3. ábra).

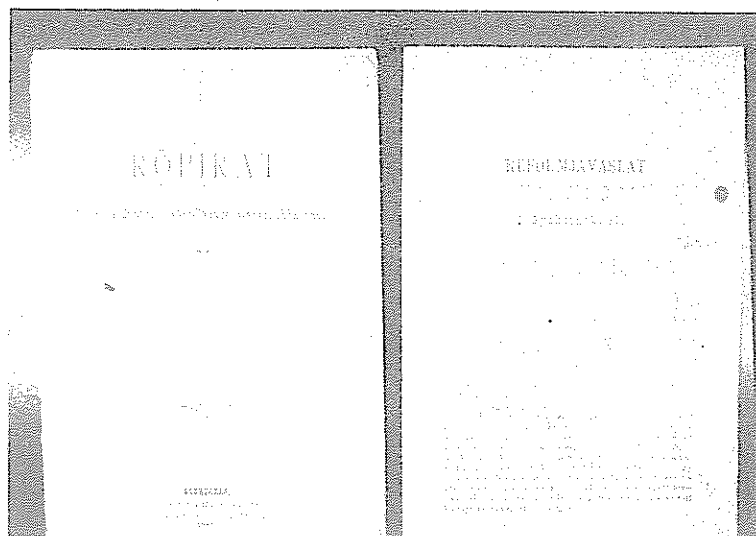
Katona idézett naplójában ír a gyakornoki idő, az egyetemi évek, majd a gyógyszerési oklevelének megszerzése után a különböző gyógyszer-tulajdonosoktól eltöltött segédi éveiről is. Munkahelyeinek körülményeiről írott feljegyzései azért érdekesek, mert bár közvetve, de a segédi idők is kihatással voltak a gyógyszerészképzésre. Ezekből a feljegyzésekből képet kaphatunk a korabeli gyógyszer-tulajdonosok általános helyzetéről. Sorai rávilágítanak arra is, hogy milyen éles ellentét volt a régi gyógyszer-tulajdonosok és az alkalmazott gyógyszerész-segédek munka- és életkörülményei között. Az alkalmazottak igen sokszor rendkívül nehéz körülmények között éltek. Csak elvéve akadtak

18. Azon gyógyszer- és orvosi iskolák, melyek a határozat szerinti
 19. Egy gyógyszerészképző intézet, melyben a gyógyszerészek képzésére
 20. Hogy a gyógyszerészek képzésére a határozat szerinti
 21. Hogy a gyógyszerészek képzésére a határozat szerinti
 22. Hogy a gyógyszerészek képzésére a határozat szerinti
 23. Hogy a gyógyszerészek képzésére a határozat szerinti
 24. Hogy a gyógyszerészek képzésére a határozat szerinti
 25. Hogy a gyógyszerészek képzésére a határozat szerinti
 26. Hogy a gyógyszerészek képzésére a határozat szerinti
 27. Hogy a gyógyszerészek képzésére a határozat szerinti
 28. Hogy a gyógyszerészek képzésére a határozat szerinti
 29. Hogy a gyógyszerészek képzésére a határozat szerinti
 30. Hogy a gyógyszerészek képzésére a határozat szerinti

2. ábra. A gyógyszerészyakornok képzésről szóló 1887. évi szabályrendelet első oldala.

olyanok, akik ezt kifogásolni merték és sorsukon javítani akartak. Kezdeményezéseik főleg azért nem vezethettek eredményre, mert lokális jellegűek voltak. Másrészt az alkalmazotti helyzetet sokan csak átmenetnek tekintették.

A gyógyszerészetnek eddigi fennállása alatti állandóan küzdenie kellett a társadalomban őt megillető helyéért. Ugyanakkor azt az utat is folyton keresnie kellett, melyen előbbre lépheteti a képzettség terén is, hogy lépést tudjon tartani a kor fejlődésével. Ismét Muraközynnek a már idézett cikkére kell hivatkoznunk, aki ezt már 1886-ban meglátta: [6]. „Arról is meg vagyok győződve, hogy ily helyzetben fejlődésről szó sem lehet, mert ahhoz még a meg nem talált helyes irányító szakképzés lenne szükséges.” Akkori kifogásai még sokáig fennállottak. 1899-ben már egyedül a gyógyszerészek voltak olyan diplomások, akik érettségi nélkül kapták meg oklevelüket. Csak 1913. szeptember 1-től vált szükségessé az érettségi bizonyítvány, reáliskolai érettségi esetén pedig külön latin nyelvvizsga letétele is. Felcsillant a lehetőség a képzés korszerűsítésére 1919-ben a Tanácsköztársaság idején, amikor napirendre került az önálló főis-

3. ábra. Az 1887-ben kiadott szabályrendelet megreformálását szorgalmazó kritikai röpirat 1889-ből.

kola. Kiváló szakemberek, mint *Kazay Endre*, *Andriska Viktor*, *Zalai Dezső* gyógyszerészek jelentős szakmai és társadalomtudományi előadásokat is tartottak. A közoktatásügyi népbiztosság pedig *Ernyey József* gyógyszerész javaslatára és tevékeny kezdeményezésre elindította egy *gyógyszerészi múzeum* létesítését is.

E sok értékes kezdeményezés azonban a Tanácsköztársaság összeomlásával megszűnt.

Összefoglalás

A gyógyszerészet kialakulásának rövid történeti visszapillantása után a szerzők a magyar gyógyszerészképzés fejlődésének történetéről *Katona József* kecskeméti gyógyszerész naplója alapján festenek korhű képet. A napló sorai rávilágítanak az 1769-ben bevezetett egyetemi gyógyszerképzés hiányosságaira. Ezen a 1888-ban életbeléptetett új kiképzési rend változatot ugyan, de későn és nem eleget. Emiatt a századfordulón a gyógyszerészek voltak hazánkban az egyetlen érettségi nélküli diplomások: az érettségi csak 1913-tól volt a pályaralépés előfeltétele.

Irodalom

1. A gyógyszerészygyakornokok kiképzésére vonatkozó szabályrendelet (Könyvnyomat sokszorosítás, 1887.).
2. *Vedrői Viktor*: Röpirat: a gyógyszerészi gyakornokok kiképzetéséről (Debreczen 1889.).
3. *Baradlay J.—Bárony E.*: A magyarországi gyógyszerészet története (Budapest, 1930.).
4. *Murányi Károly*: Képek Kalocsa egészségügyének történetéből (Kalocsa, 1933.).
5. *Muraközy Károly*: Gyógyszerészi Közlöny, 475—480 (1886. okt. Budapest.).
6. *Tóthné Sebők Eszter*: Gyógyszerésztörténeti Diárium, 25—31 (1974. április).
7. *Zalay Károly*: Gyógyszerészet (1975. március.).
8. *Lőránd Nándor*: Orvostörténeti Közlemények, 247—251 (1974.).

д-р Н. Лоранд и Тотнэ — Э. Шебёк: *О развитии обучения фармацевтов в Венгрии особое внимание уделяя Кечкемету*

После краткого обзора истории образования фармацевции авторы рисуют соответствующую эпохе картину о развитии обучения венгерских фармацевтов на основе дневника фармацевта показывают недостатки обучения фармацевтов в университете введенного в 1769 году. Хотя этого немножко изменило новый порядок обучения введенный в 1888 году, однако поздно и недостаточно. Поэтому в начале века фармацевты были единственными специалистами с высшим образованием не имевшими аттестат зрелости; приобретение аттестата зрелости стало предусловием выступления в эту профессию только с 1913 года.

N. Lóránd, Mrs. Tóth, Eszter Sebök: *Development of the education of pharmacists in Hungary with special regard to Kecskemét*

Following a concised historical review of the development of pharmaceutics, a faithful picture is drawn by the authors on hand of the diary of the pharmacist József Katona about the history of development of the education of pharmacists in Hungary. The inadequacies of university education of pharmacists having been introduced in 1769 are clearly seen from the diary. This was, however, changed by the new educational decree of 1888, but far too late any by far not satisfyingly. Therefore, pharmacist were the only studied men in Hungary without a final examination at secondary school at the turn of the century: the final examination of secondary school has become a precondition for further education of pharmacists only since 1913.

N. Lóránd, Frau Tóth, Eszter Sebök: *Über die Entwicklung der Pharmazistenbildung von Ungarn, mit besonderer Rücksicht auf Kecskemét*

Einem kurzgefassten geschichtlichen Rückblick folgend präsentieren die Verfasser anhand des Tagebuchs des kecskeméteri Pharmazisten József Katona ein zeitgetreues Bild über die Geschichte der Pharmazistenbildung in Ungarn. Die Zeilen des Tagebuchs weisen klar auf die Mängel der 1769 eingeführten Universitäts-Pharmazistenbildung hin. Dies wurde zwar 1888 infolge der damals eingeführten neuen Ausbildungsordnung geändert, doch viel zu spät und nicht in ausreichendem Masse. Infolgedessen waren die Pharmazisten zur Zeit der Jahrhundertwende die einzigen Studierten ohne Abitur in Ungarn; erst ab 1913 war die Matura die Vorbedingung der Ausbildung geworden.

(Bács-Kiskun megyei Tanács Gyógyszertári Központja,
Kecskemét, Jókai u. 14.)